

Gönderim Tarihi: 01.06.2025

Kabul Tarihi: 20.11.2025

İSLAMÎ SÖYLEM TÜRK ŞİİRİNDE KENT PSİKOZU: NECİP FAZIL KISAKÜREK VE SEZAI KARAKOÇ ÖRNEKLERİ¹

Urban Psychosis in İslamic Discourse Turkish Poetry: The Examples of Necip
Fazıl Kısakürek and Sezai Karakoç

Bilginç EYAN

Dr. Öğr. Üyesi; Kafkas Üniversitesi Dede Korkut Eğitim
Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Bilginc.eyan@kafkas.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8127-661X

Azer YAVUZ

Dr. Öğr. Üyesi; Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
azeryavuz@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3821-9812

Çalışmanın Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Şehir ve kent farklılığını oluşturan sosyolojik faktörler, özellikle değerler dünyasında gelenek bağlılığı taşıyan bireyler açısından şehir hayatından uzaklaşıp kent hayatına geçiş sürecinde büyük ve karmaşık bir adaptasyon problemine sebebiyet verir. Bu probleme dayalı olarak kent içerisinde aradığı birtakım başat geleneksel değerleri bulamayan birey, bu mekânda huzursuzluk, buhran, yurtsuzluk, aidiyetsizlik, yalnızlık veya yabancılaşma gibi varoluşsal problemler başta olmak üzere kişinin ruhsal dünyasını mekânsal anlamda deforme edici nitelik taşımakta olan birçok problem ile karşılaşır. Söz konusu problemler ise kent mekânı ile uyşamama doğrultusunda ele alındığında edebi metinlerde birçok kez “kent psikoza” şeklinde varlığını hissettirir. Türk Edebiyatına yansımaları özellikle çağdaş şiirimize sıklıkla konu olabilmesiyle gerçekleşen bu durum, gelenekten beslenme arzusu ağır basan İslami söylem içerisinde de tabii olarak kendine yer bulmuştur. Modern Türk şiirinde İslami söylem çerçevesinde zirve şahsiyetlerden Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç, geleneksel değerlerin ana mekânı olarak tasavvur ettikleri şehir karşısında konumlanan modern hayatın imgesel mekânları olarak ele aldıkları kent ve metropollerini birçok önemli eserinde birer eleştiri nesnesine dönüştürmüş ve buna dayalı olarak kent psikoza diyebileceğimiz söylem biçimini anlatılarında yoğunlaşmışlardır. “Kent Psikoza” temasını odak noktası olarak ele alan bu çalışmada her iki sanatçının da şiirleri detaylı olarak incelenmiş ve İslami söylem temelinde şekillenmiş olan bir kent psikoza olgusunun şiirlere yansıma biçimi, metin merkezli bir çerçevede analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Türk Şiiri, Kent Psikoza

Abstract

The elements that establishing the city-town difference cause a major adaptation problem

¹ Bu çalışma, 2019 yılında Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanmış olan “Modern Türk Şiirinde Kent Psikoza” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

in the transition from town life to urban life, especially for individuals who are loyal to tradition. Based on this problem, the individual who cannot find some of the traditional values he is looking for in the city encounters many problems that deform his spiritual world in a spatial sense, especially unrest, depression, loneliness or alienation. When these problems are considered in terms of incompatibility with the urban space, they manifest themselves as "urban psychosis" many times in literary texts. This situation, which is frequently the subject of our contemporary poetry, has naturally found a place in Islamic discourse, where the desire to feed on tradition predominates. Necip Fazıl Kısakürek and Sezai Karakoç, two of the top figures in modern Turkish poetry within the framework of Islamic discourse, turned modern cities/metropolises located opposite the towns, which they envisioned as the main place of traditional values, into objects of criticism and based on this, they created the discourse that we can call urban psychosis. In this study, the poems of both artists were examined and the way in which the phenomenon of urban psychosis, shaped on the basis of Islamic discourse, was reflected in the poems was analyzed.

Keywords: *Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Turkish Poetry, Urban Psychosis*

1. GİRİŞ

Kent ve şehir kavramları modernizm odağında değerlendirildiğinde şehirler geleneksel yaşantının, kentler ise geleneksel kalıbın yitirildiği modern yaşam alanlarının ana mekânı olarak varlık göstermektedir. Kentlerin, modernizm ile birlikte yaşanan gelişmelerin ardından geleneksel şehir kalıbının parçalanmasıyla ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Söz konusu köklü değişim sonrasında bazı geleneksel kalıpların kent içinde erimesinin sonucu olarak saplantılı bireyler için şehir ve kent mekânları farklı tasavvur biçimleri oluşturur. Şehirler daha çok geleneksel değerlerin korunduğu ve ekolojik dengelerin muhafaza edildiği yerler olarak tabiat ve doğayla bağdaşık bir kimliğe sahiptir. Aradığı huzur ve mutluluğa geleneksel değerlerini yitirmemiş şehirlerde zorlanmadan erişebilen insan için modern yaşam alanlarının mekânı olan kentlerde ise tam tersi bir durum mevcuttur.

Modernizm sonrasında yaşanan ilerlemeler sonucunda varlık göstermeye başlayan yeni akımlar ve politik düşüncelerin ortaya çıkmasıyla doğa-insan ilişkisinin farklı bir boyuta geçiş yapması, şehirden kente geçiş bağlamında yeni sorunlar doğurur. Nitekim insan artık yeni anlayışlarla beraber doğaya karşı tutumunu değiştirerek daha pragmatist bir çerçevede doğaya yaklaşmakta ve doğa karşısında sömürüp hükmeden bir duruma sahip olmaktadır. Doğa-insan ilişkisindeki temel mekânlardan olan şehirlerin yerini doğanın deformasyonu ile oluşmuş modern kentlerin alması, insan ve doğayı birbirlerinden uzaklaştırmıştır. Bu durum geleneksel yaşamın mekânı olan şehirde yetişen ve tabiatla uyum içinde hayatını sürdüren bireylerin, aniden modern alanların mekânı olan kent içine düşmesiyle önemli bir uyumlanma problemlerinin doğmasına yol açmıştır.

Doğadan uzaklaşmaya ek olarak şehirlere göre daha pragmatist bir kimlik taşıyan kentlerin içinde geleneksel unsurların da yok olmaya başlaması, etik çerçevede de yıkıcı etkenlerin büyümesine ortam hazırlar. Bu çerçevede kent hayatına geçmenin içsel sorunlarını yaşayan bireyde görülen adaptasyon meselesi, ilerleyen evrelerde kişiyi, uyuşamama problemi neticesinde varlık gösteren psikoz olgusuna yöneltir. Psikoz problemi mekânsal bağlamda varlığını kent içinde hissettirdiğinde ise “kent psikozu” gibi bir olgunun ortaya çıktığı bir bağlam görülmektedir.

Uyumlanma başarısızlığı ekseninde gelişen bir rahatsızlık olarak “psikoz” kavramı, psikanalitik bakış açıları odağında ele alındığında birtakım psikişik rahatsızlık ve buhran durumlarının ilerlemiş aşamaları olarak dikkat çeker. Psikoz kavramının ana taksonomisi “uyumlanma başarısızlığı” odağında biçimlenmektedir. Kişinin bulunduğu ortam, çevre ve şartlara belirgin bir değişim neticesinde uzaklaşması ve söz konusu değerlerin yeni biçimlerine alışma sürecinde karşılaştığı negatif durumlar başarısızlıkla sonuçlandığında birey artık psikoz probleminin ortasındadır.

Ronald David Laing’e göre, yürürlükteki psikiyatri jargonunun psikoz terimini tanımlayış biçimi; toplumsal veya biyolojik bir uyumlanma başarısızlığı ya da özellikle kökten türde bir kötü uyum, gerçeklikle temasın yitimi, iç görü eksikliği üzerine kuruludur (Laing, 2012, s. 25). Böylece psikoz probleminin insanda oluşturduğu türlü psikolojik yönlerin negatif etkisi belirgin bir şekilde görülebilir. İlk olarak bulunduğu ortama uyum sağlayamama sonucunda ortaya çıkan bir rahatsızlık olmakla birlikte adaptasyon gerçekleşse bile bu uyumun kalitesinin kötü oluşu da psikozu tetikleyebilir. Ayrıca “psikoz” kavramının yakından ilintili olduğu “benlik” kavramı da kişideki psikoz yöneliminde keskin bir unsurdur.

Nitekim kendisini psikoz sorununun odağında bulan insanda ortaya çıkan ilk problemler arasında “benliği muhafaza savaşı” ve “benlik yitimi” gibi kişinin benliğini direkt olarak ilgilendiren iki temel husus bulunmaktadır. Psikoza maruz kalan birey, uyumlanamama etkeni çerçevesinde adapte olamadığı düzlem içinde benliğini muhafaza etme telaşı hissetmekle birlikte bazen de benliğinden tamamen uzaklaşabilmektedir. “Hem benliğin iyice geri çekilmesine hem de benliğin tazminine yönelik çabalar psikozun aynı yönünde birleşir. Bir şekilde şizoid birey ümitsizce kendisi olmaya, varlığını yeniden kazanmaya ve muhafaza etmeye çalışıyor olabilir” (Laing, 2012, s. 137). Psikoz ile benlik arasında kilit bir ilişki haline gelmiş olan bu durum bireyin yaşadığı çıkmazların ana zeminini de oluşturmaktadır. Psikozun benlik problemleriyle beslendiği bu bağlam, her iki kavram arasında paralel bir yön belirleyerek yabancılaşma, yalnızlık,

ümitsizlik, karamsarlık, kendini boşluk içerisinde hissetme vb. birçok varoluşsal problemin de temel üretkeni olur. Yaşanan veya yaklaşılan psikoz doğrultusunda gerçekleşen benlik yitimi, sıralanan bütün olguları da beraberinde doğru orantılı olarak getirecek ve son aşamada bireyde bir kimlik karmaşasına yol açacaktır. Kent psikozu durumunun temel görüngü alanlarından biri de doğal olarak edebiyat ve dolayısıyla da modern şiiirlerdir.

Modern şiiirde kent psikozu temasını işleyen öncülerin başında Charles Baudelaire ismi bulunmaktadır. Romantik anlayışın kalıntılarını modern şiiire geçirerek bu konuda da öncülük görevi üstlenen Fransız şair, sanatına mekânsal açıdan yeni üsluplar getirmiştir. Bu üsluplardan birisi de bireye buhran yaşatan modern kenttir. Kent ile uyuşamama sonucu ortaya çıkan ve ruhsal olarak sıkıntılı olan bu durumu Ahmet Hamdi Tanpınar ise “büyük şehir psikozu” olarak adlandırır.

Tanpınar’a göre: “Baudelaire, zengin bir damar gibi bulduğu büyük şehir psikozunu yeninin tâ kendisini vücuda getirir. Emsali çok az görülmüş gergin sınırları, çok ince ve zâlim dikkatiyle, ızdıraba çok açık ve onun terbiyesinde kendini bulmuş ruhuyla bu şair, kendinden bir evvelki neslin mirasını, bütün o dağınık tecrübe ve dikkatleri, şiiirin nizamına nakleder” (Tanpınar, 2016, s. 351). Baudelaire bu anlayış ile modern şiiire farklı bir perspektiften yaklaşmış ve modern şiiirin içerisine önemi büyük bir mesele nakletmiştir. Bu bağlamda “kent psikozu” olgusunun şiiirde işlenişinin kökeni Baudelaire ile birlikte modern şiiirin doğuşuna kadar götürülebilir.

Öte yandan Tanpınar’ın, Baudelaire’in büyük şehir psikozunu, “zengin bir damar” olarak kullandığını belirtmesi büyük şehir veya kent psikozunun şair açısından bir esin kaynağı olduğunu da gösterir. Türk şairlerinin de esin kaynağına dönüştürdüğü kent psikozu temasının alt zeminde modernizm faktörünün olduğu unutulmamalıdır. Özellikle klasik şiiir sonrası modernleşmeye başlayan Türk şiiirinde bu duruma paralel olarak şiiirde mekânsal ve çevresel anlamda da modernleşmeye başlamış unsurlar kendisini hissettirmeye başlar. Buna dayalı olarak modern yaşamın getirileri dâhilinde modern kent ve geleneksel şehir olgusunun karşı karşıya gelişi, toplumu sosyolojik açıdan bir değişime yönlendirir. Bu değişim, kırsal yaşam ve sakin bir şehir hayatından, metropolit ve endüstriyel bir kent yaşamına geçen toplumda bazı şairlerin bu yeni düzene karşı yabancılaştığı ve yalnızlaştığı bir durumu açığa çıkarır.

Şairler, içinde bulundukları bu durum karşısında kente karamsar bir yaklaşımla bakarak kötü taraflarını vurgulayıp, yalnızlaşmış bir insan edasıyla çeşitli serzenişlerde bulunurlar. Bu bağlamda şiiir öznelere kent

psikozu yaşatan sanatçıların eserlerinde, modern yaşam ile birlikte gelen kentleşme doğrultusunda kırsal yaşamdan bu bölgeye geçiş yapan bireyin yaşamış olduğu ruhsal bir yalnızlık ve santimentalist bir düzlemde vuku bulan karamsarlık söz konusudur.

Batılı yaşam ile maddeci fikirleri önemseyen modernizmin karşısında konumlanan ve geleneksel değerleri ön plana çıkarma amacı taşıyan İslami söylemde de kent-şehir çatışması durumu, doğal olarak geleneksel kimliği ağır basan şehrin savunusu şeklinde vücut bulmaktadır. Bu noktada modern kenti, yozlaşmışlık ve çürümüşlük ile birlikte geleneksel değer yitimlerinin ana sahnesi olarak tasavvur eden şairler de kente karşı şehir ve kırsal yaşamı savunmuş, kenti içinden çıkılmaz labirentleşmiş bir yaşam alanı olarak değerlendirmiştir.

Bu noktada ise açığa çıkan “kent psikozu” durumuna gelenek bağlılığı kaynaklık etmiş ve kentlere ait nesneler birer birer eleştiri nesnesi halini almıştır. Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç şiirleri bu noktada oldukça önemli izler taşımaktadır.

2. NECİP FAZIL KISAKÜREK ŞİİRLERİNDE KENTSEL MEKÂN VE NESNELER İLE MODERN YAŞAM KARŞISINDA KONUMLANIŞ

Türk modernizminin başlangıcından itibaren çelişkili bir kimlik göstermesi ve bunun sonucunda insanların kendilerini Doğu ve Batı medeniyetlerinin arasında bocalayan bir durum içinde bulmalarının sonuçlarından olan içsel buhran ile kent ve şehir mekânlarının işleniş, Necip Fazıl Kısakürek şiirlerine modern kente karşı oluşan bir siteme dönüşerek yansır. Mücadele edilen kentin derinliklerine inildikçe öncelikle yalnızlık ve yabancılaşma gibi sorunlar görülür. Bireyin içinde bulunduğu yaşam, kentle birlikte düzen kaybı ve benlik yitimine sebep olur. Bu buhrana kapılan insan, kente baktığında modernitenin oluşturduğu düzensizlikler, deformasyon ve yitik değer kalıntılarını görmektedir.

Necip Fazıl, toplumunun patolojik tarafları yoğun olan modernleşme sürecini ve toplumun bireylerine verdiği huzursuzluk, tedirginlik psikozunu, toplumda açtığı derin yaraları samimi olarak gören, bunu bizzat kendinde yaşayan birisi olarak günümüze kadar etkisi devam eden edebi bir şahsiyettir (Durmuş, 2019, s. 108). Modernleşme kaynaklı tedirginlik ve boşluk psikozunu, modernizmin ana mekânı olan kentle birleştiren Necip Fazıl şiirlerinde belirgin bir kent psikozu temasıyla karşılaşılmaktadır. Geleneksel değerler doğrultusunda modernizmin rasyonel düşünceleriyle zıtlık içeren değerler dünyasına dönük ilkelerin kentlerde yıpranışı, şairin kent temalı

şairlerinin ana izleklerini oluşturmakla beraber kente itiraz sebebi şeklinde de varlık gösterir.

Modernliğin mekânı olan kentin şairi de yeni tanzim olmaya başlayan hayatın içinde yerini alır. Yeni hayat ferdin yaşama alanını kısıtlayarak onu kontrol altında tutar. Sanatçı kendisini kuşatan hayattan kurtulmak için onunla çatışmaya girer. Modern hayatın istediği ferdi, kontrollü bir yaratık haline getirmek, sanatçının gayreti ise şuuraltında yatan özgürlüğe kavuşma arzusudur (Kolcu, 2002, s. 417).

Necip Fazıl şiirlerinde benlik kontrolünü kaybetmek istemeyen ve özgürlük arayışının arzusunu duyumsayan kişilerin temsilcisi olarak konumlandırılan şiir kişileri kısıtlayıcı, baskılayıcı ve ontolojik olarak yıpratıcı mekânlarla doğal bir uyumsuzluk sorunu yaşar. Şair, bu uyumsuzluğun izdüşümlerini sunduğu eserlerinde net olarak kent tabirini kullanmasa da “apartman”, “otel odası”, “kaldırım” gibi olguları kentsel mekân ve simgeler biçiminde imgeleyerek kent yaşamının rahatsızlığına değinmeye çalışırken “ev” üzerinden de iki farklı mekân tasavvuru oluşturur. Apartman ve ev bu noktada mekânsal imgeleme aracı olurken, kaldırım ve otel odası gibi unsurlar da simgesel imgeleme aracına dönüşür.

2.1. Mekânsal İmgeleme: Apartman ve Evler

Geleneksel değerler ve doğal unsurların eksilmeye başlaması sonrasında birer yok oluş ve yalnızlık mekânı olarak kurgulanan kentler odağında problemlerin ele alındığı bir mekân biçiminde kullanılan ve modern kente sitem ediş bağlamındaki bir eleştiri nesnesi konumuna getirilen kentsel mekânlardan biri “apartman”dır. *Apartman* isimli şiir, bu noktada gerek ismi gerekse içeriğiyle büyük önem arz eder.

Şiirde geleneksel yitimler çerçevesinde giderek belirginleşen manevi yoksunluk, bizi biz yapan özelliklerimizin kayboluşu, milli ve dini hasletlerimizden uzaklaşma hali, çeşitli kesimlerde yakınma konusu yapılır (Oğuzbaşaran, 2011, s. 133). Kentsel bir mekân olan Apartman, önem verilen eski değerlerin kaybolmaya başlanması ve modern yaşam karşısında adaptasyon problemi yaşanması doğrultusunda içsel çatışma odaklarının ana mekânlarından birine dönüşür:

“Üst üste insan türü,
Bu ne hayat götürü!
Yakınlıktan ötürü
Kaçıp gitmiş yakınlık...” (Kısakürek, 2009, s. 169)

Şair/ben, apartmanı “götürücü” bir şekilde nitelemekte ve eleştiri

nesnesi olarak ele aldığı apartman mekânı üzerinden modern kent yaşamına itiraz etmektedir. “Üst üste insan türü” ifadesiyle birbirlerinin üzerine dikilen evlerin, insanları da üst üste yığmasından yakının özne, manevi güç taşıyan yakınlık kavramının maddi bir “yakınlıktan ötürü” yok olmasına estetik bir ifadeyle atıfta bulunur. Bu yakınlık yitimi aynı zamanda yalnızlaştırıcı bir mesele olarak ele alındığında, yine aynı mekâna karşı olumsuz bir perspektifle şair/benin, “apartman” üzerinden modern kent yaşamına itiraz ettiği bir kez daha görülmektedir.

Bu yaşam insanları birbirinden uzaklaştıran, ayıran ve kişiyi yalnızlaştıran kusurları yoğun bir yaşamdır. Kent psikozu bağlamında önemli bir kurgulama yapan sanatçı, kentsel mekânları sembolik bir şekilde ele alarak modern hayata mekân üzerinden karşı çıkar. Meseleye modern mekân algısı doğrultusunda bazı kırılma noktalarının yaşandığı bir düzlemde yaklaşılabileceği olunduğunda biçimsel özelliklerle beraber işlenen öznenin de belirli değişimler içerisine girdiği görülür. Bireyin eskiye oranla daha fazla ön plana çıkışı da ana unsurlardan biridir. Bireyin kendisini daha net bir biçimde ifade edişi ve kendini daha net hissettirişiyle birlikte şiirin kentli bir biçim kazandığı görülür.

Necip Fazıl’ın şiir anlayışı ile kent tasavvuru arasındaki ilişki, onun şiire bireyi getirmesiyle de ilgilidir. Şiire bireyin girmesi, modern yaşamın mekân boyutunu dikkate almayı gerektirir. Kent hayatıyla birlikte, bir tür entelektüel kriz denemesi de neredeyse zorunlu görünmektedir (Özdenören, 2016, s. 185). Birey ve kent ilişkisinin entelektüel bir kriz düzlemine de uzandığı yeni şiir biçimi, kent ile birey arasındaki kaotik mekân ilişkisinin daha belirgin boyutlara ulaştırıldığı noktadır.

Necip Fazıl Kısakürek şiirlerinde kente karşı konumlanış noktasında geleneksel ve modern yaşam arasındaki bir farklılığın ve buna bağlı olarak yitici unsurların oluşturduğu problemlerin yansıtıldığı bir mekân olarak “ev”in kullanıldığı da görülmektedir. Bu doğrultuda iki farklı ev biçimi dikkat çeker.

İlki; öznenin huzur bulduğu ve modern yaşam içinde hasretini çektiği geleneksel yaşamın ana mekânlarından biri olarak verilen ve yer yer mistik, metafizik düzlemlerde bireye aidiyet duygusu katan (ahşap ev, konak, vb.) evlerdir.

İkinci olarak da modern yaşam alanı dâhilinde yok edici bir kimliğe sahip olan ve şiirde bir itiraz nesnesine dönüşen modern “ev”ler (apartman, gökdelen, vb.) varlık gösterir. Dolayısıyla ev, gelenek-modernizm ikilemi doğrultusunda ayrımların gösterildiği bir mekân olarak kullanılmaktadır.

Evim şiiri, bu noktada ön plana çıkmaktadır. Geleneksel eve duyulan özlemin dile getirildiği şiirde ev, modern yaşamın dayattığı yeni yaşam tarzının geleneksel değerleri yok etmesi karşısında özne üzerinden kolektif bir problemin gösterildiği mekândır:

“Ahşap ev; camlarından kızıl biberler sarkan!
Arsız gökdelenlerle çevrilmiş önün arkan!
Kefensiz bir cenaze, çırlıçıplak ortada
Garanti yok sen gibi faniye sigortada!” (Kısakürek, 2009, s. 333).

Ev üzerinden modern yaşamın içine sıkışmış olan öznenin, kimliksel olarak kendi değerlerinin kaybı karşısında duyumsadığı bir problemin yansıtıldığı görülmektedir. “Ahşap ev” tabiriyle geleneksel evleri imgeleyen şair, “camlarından kızıl biberler” sarkıttığı evin yitirilmesinin endişesini duyumsamaktadır. “Arsız” ifadesiyle nitelendirdiği modern kente ait bir mekân olan “gökdelen” ise bir ayrıştırma oluşturur. Bu ayrıştırma ev üzerinden ontolojik ve biçimsel olarak iki farklı mekân tasavvurunu yansıtmaktadır.

Gelenekselliğin mekânı olan “ahşap ev”, modern kent mekânı olan “arsız gökdelenler” arasında, ontolojik değerleri de beraberinde götürerek bir yok oluşa doğru sürüklenmektedir. Ahşap evi bir fani olarak niteleyen şair, “kefensiz bir cenaze” ifadesiyle ölüm izleği üzerinden de metafizik bir ürperme duyumsatarak bu geleneksel ve ontolojik değerler mekânının yok oluşundan dolayı çeşitli sıkıntılar hisseder:

“Seni yiyip bitiren kırk katlı ejder oldu;
Komşuluk mâna ve ruh, ne varsa heder oldu!..
Bir yeni nesil geldi üst üste binenlerden;
Göğe çıkayım derken boşluğa inenlerden” (Kısakürek, 2009, s. 333).

Labirent ve boğucu mekân olarak verilen ve “kırk katlı ejder” ifadesiyle işaret edilen gökdelen ya da apartmana dikkat çekilerek bu mekânın ezici özelliği nedeniyle “yenip bitirilen” geleneksel ev ile birlikte, “komşuluk”, “ruh”, “mana” gibi önemli unsurların da “heder” oluşundan yakınılmaktadır. Ontolojik bir daralma mekânına dönüşen apartmanlar, modern yaşamın yıkıcılığının vurgulandığı bir imgedir. Bu mekânla birlikte gelen “yeni neslin”, “göğe çıkayım derken boşluğa inenlerden” sözleriyle ifade edilmesi, varoluşsal düzlemde toplumsal kimlik kaybına estetik bir şekilde vurgu yapan şairin yaşadığı buhranlı durumu gösterir.

Kısakürek, manevi değerlerin, yerli kültür ve medeniyetin, özü saydığı etkenlerle komşuluğun, anlam ve ruhun temsilcisi olarak gördüğü “ev”i

benimsemektedir. Rahatlıkla “evim” sözcüğünü kullanan sanatçı, manevi değerlerin harcanması karşısında maddi gelişmenin sembolü olarak düşündüğü “apartman”a ise ismini hiç anmadan karşı çıkararak apartmanı “Arsız gökdelenler”, “kırk katlı ejder”, “üst üste binen” ve “göğe çıkayım derken boşluğa inen” nesilleri barındıran bir alan şeklinde niteler” (Oğuzbaşaran, 2011, s. 83).

Şiirde net bir şekilde “ev” üzerinden iki farklı mekân fonksiyonu ortaya konularak modern hayat ve geleneksel değerler ayrımı noktasındaki ana meseleler yansıtılır. Özne, ontolojik olarak kendini ait hissettiği geleneksel eve özlem duymakla birlikte bu evlerin yitirilişine karşı da bir endişe beslemektedir. Modern kentlere ait mekânlar olarak nitelendirilen apartman ve gökdelen üzerinden de geleneksel değerlerden kişiyi soyutlayan modern yaşama itiraz edilir. Necip Fazıl şiirlerinde kent tasavvurunun, geleneksel değerler ile mistik olguların birleşimi neticesinde oluşmuş normların, kentsel mekânlar bünyesinde kayboluşu nedeniyle olumsuz biçim verildiği açıktır.

2.2. Nesnesel İmgeleme: Kaldırımlar ve Otel Odaları

Necip Fazıl, şiirlerinde mekânsal bağlamda olduğu kadar simgesel düzlemde de kent figürlerini eleştiri nesnesi haline getirmektedir. Bu noktada en çok ön plana çıkan iki eleştiri aracı “kaldırımlar” ve “otel odaları” gibi kentsel figür fonksiyonu sağlayan imgelerdir. Bu durumun en somut yansıtımlarından biri *Kaldırımlar* şiirinde bulunmaktadır:

“Kara gökler kül rengi bulutlarla kapalı;
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;
Biri benim, biri de serseri kaldırımlar” (Kısakürek, 2009, s. 157).

Rahatça “ben” diyebilen özne, “evlerin bacası” gibi temalarla kentsel bir izlenim vererek, “serseri kaldırımlar” vurgusuyla doğallığın yitiminde bireyselliğine sahip çıkmak isteyen insanın ruhsal anlamdaki mekânsal serzenişini yansıtır. Kendisinin, serseri kaldırımlar olarak nitelendirdiği kent kaldırımlarında dolaşan kopuk insanların da yoldaşı olduğunu belirten özne, içinde bulunduğu alışık olunmayan bu yeni yaşamın dışına çıkmayı arzulamaktadır. “Şair, yaşadığı tabii hayatın icabı olarak elbette modernliğin de içinde olsa da modernizmi benimsemediği, reddettiği, onun dışına çıkmak istediğini belli etmektedir. O hayatın kendisinde doğurduğu hafakanın da farkındadır” (Özdenören, 2016, s. 185).

Bu bağlamda mekânsal bir psikoza dönüşen kişinin bulunduğu ortamı

reddetme itkisi, kent ile birey uyumsuzluğunu tekrar meydana getirmektedir. Şiirde kaldırım nesnesi üzerinden modern kent ile eskiye özlem duyan insanın uyumsuzluğunun açılımını yapmayı gaye edinen Kısakürek, yine benliğini tabulaştırdığı bir düzlemde mistik yaklaşımlarla, insan eliyle şekillenen serserileşmiş modern kentten uzaklaşmak istemektedir. Şairin Paris yaşamından esintiler gördüğümüz bu şiirde özne, “kaldırım”ı bir kentsel nesne şeklinde tasavvur ederek kendisini yabancı hissettiği bu mekân karşısında karamsarca tutumlar ortaya koyar ve kent içinde bir psikoza doğru istemsizce yönelir.

Kaldırımlar’ın, şairin Paris günleriyle ilişkili olarak yazıldığı düşünüldüğünde büyük şehir veya kent psikozu ile karşılaşmak olağandır. Nitekim Baudelaire’in de “rezil” olarak niteleyip, şiir öznesine bir psikoza yaşattığı bu Avrupa şehri, sanatçının bohem olarak tanımlanan yıllarında da önemli bir dönüm noktasıdır. Bu doğrultuda *Kaldırımlar*, söz konusu bohem yaşamın Paris çerçevesinde kent psikoza dönüşmüş bir kurgusal biçimi olarak da değerlendirilebilir.

Necip Fazıl şiirlerinde kent yaşamına ait nesneler üzerinden sağlanan modern yaşama itirazın gerçekleştirildiği başka bir mekân da “otel odaları”dır. Şair temelde otel odası mekânını bir kent nesnesi olarak kurgular ve itirazlarını bu doğrultuda geliştirir. Şair/benin tasavvurunda otel odasının içi, bireyde sıkıntı oluşturan kentsel unsurlarla doludur.

Bireyin yalnızlığını duyumsadığı bir mekân olarak kurgulanan otel odası, kokuşmuş ve çürümüş dağınık bir yaşantının izdüşümlerini görüntü düzeyine taşıyarak, bireyin ruhundaki karanlık bir atmosferi açığa çıkarmakta ve kişinin toplumuna karşı yabancılaşmasının haykırışlarını sunmaktadır:

“Bir merhamettir yanan, daracık odaların,
İsli lambalarında, isli Lambalarında,
Gelip geçen her yüzden gizli bir akis kalmış,
Küflü aynalarında, küflü aynalarında
Atılan elbiseler boğazlanmış bir adam
Kırık masalarında kırık masalarında
Ağlayın, aşinasız, sessiz, can verenlere
Otel odalarında otel odalarında” (Kısakürek, 2009, s. 161).

İlk üç ve son dizesi alıntılanan şiirde, modernizmin doğurduğu ürperti, korku ve acının gözlemlenmektedir. İsli lambaları, küflü aynaları, kırık masalarıyla dolu olan bu odalar, merhametin, yalnızlıkların, atılan elbiselerin, boğazlanmış bir adamın, aynada kalmış sırların, acıların, aşinasız

insanın mekânıdır. Otel odası geçici de olsa bir sığınma mekânı olmaz. Varlığın ve hayatının bilinmezliğini yeniden duyuran kopuk bir mekândır (Narlı, 2014, s. 207, 308). Otel odasındaki eşyaları birer terk edilmişlik nesnesi biçiminde kurgulayan şair/ben, bu kaotik atmosferde sadece terk edilmişliğini ve yalnızlığını duyumsar. Benliğinin anlamını yitirmeye başlayan şair/bene göre bu objeler, modern hayatın getirileri dâhilinde bir ontolojik uzaklaşmanın doğuşuna itirazın temel aracı olarak düşünülebilir. “Otel odası”, daha çok modern yaşam bağlamında bir kent nesnesi şeklinde ele alındığında yalnızlık, yabancılaşma, ontolojik uzaklaşma gibi sorunlar nedeniyle kente karşı adaptasyon sorunu oluşan insanın algısında negatif imajların açığa çıktığı bir nesneler bütünü tablosuyla tasvir edilir.

3. GELENEKSEL ŞEHİR ALGISINDAN KENT UYUŞMAZLIĞINA DOĞRU “SEZAI KARAKOÇ”

Şehir-kent ayrımı doğrultusunda geleneksel anlayışın mekânsal bir uyumsuzlığa dönüşümünün göstergelerine Sezai Karakoç şiirlerinde belirgin biçimde rastlanmaktadır. Gerçek şehirlerin geçmişine ait izler taşıması gerektiği fikrindeki şair, kentleşme ile birlikte bu izlerin yavaşça ortadan kaybolmasına karşı bir tepki içerisinde. Şehir ve kent temalı şiirlerinde geleneksel mekânların durumundan, mimari yapılara veya kentlerin kirli havasından, doğal ortamın temiz havasına kadar değişik açılardan olumsuz ve olumlu açıklamalara rastlanmaktadır. Olumlu yaklaşımın daha çok geleneksel algıyı arttıran mekânlardan hareketle görüldüğü şiir anlayışında, olumsuz açıklamaların modernleşme ile gelenekten uzaklaşan ve kent olarak nitelendirilebilecek yerlerde görülmesi onu geleneksel şehir algısından uzaklaştırarak problemli ve çelişkili bir kent uyumsuzluğuna doğru sürükler. Şairin kent karşısındaki bu tutumu sahip olduğu görüş ve fikirler ile birlikte çocukluğundan itibaren çeşitli nedenlerle dolaşmak zorunda kaldığı Anadolu’nun da etkisi büyüktür.

Diyarbakır doğumlu olan şair çocukluğundan üniversite yıllarına kadar eğitim hayatı ve babasının işleri dolayısıyla Gaziantep, Kahramanmaraş ve üniversiteye başlamasından itibaren de Ankara gibi Anadolu’nun çeşitli yerlerinde yaşamını devam ettirmiştir. Bu doğrultuda gezdiği bu şehirlerde Anadolu ve Türk kültürü doğrultusunda Türk şehrini tanıdığı olan Karakoç, şehirlerin tabiata dayalı dokusunu, kültürünü, barındırdığı geleneksel bağları benimser. Ardından İstanbul yıllarında ise modern kent hayatı karşısında birtakım ruhsal yıpranmalar hisseder. Bu neticede onun sahip olduğu şehir bilinci, kent ortamındaki biçimler dünyasına yansıma hususunda sekteye uğrar.

3.1. Değerlerinden Uzaklaşmış Bir İstanbul'a Veda: *İstanbul'un Hazan Gazeli*

İstanbul'un; kültürel mirası, tarihi yapısı, medeniyet ve kültür başkenti ünvanına sahip olabilecek kimliği, Karakoç için her daim bir güzellikler serveti olsa da kentleşme noktasında geline İstanbul manzarası, psiko boşluğu doğrultusunda itiraz ve serzenişlerde bulunan bir şiir öznesi oluşumuna yol açmıştır. Bu düşüncelerden hareketle kent psiko bağlamında Sezai Karakoç'un akla ilk gelen şiirlerinden biri olarak *İstanbul'un Hazan Gazeli*'nden bahsedilebilir. Şiirde şehir-kent ayrımı ve buna bağlı olarak şairin geleneksel özelliklerini yitirmeye başlayan kent karşısındaki tutumundan söz etmek mümkündür. Şiirde kapalı olarak eski ve yeni İstanbul karşılaştırması görülebilir. Kent yaşamı çerçevesinde toplum hayatına giren birtakım kavramları simgeleştirerek alegorik bir anlatım ortaya koyan şair, bu anlatımlarla kentsel sembollerin karşısına geleneksel değerlerden seçip aldığı örnekler koyarak bu geleneksel ve kültürel değerleri sağaltım nesnesine dönüştürür. *İstanbul'un Hazan Gazeli* şiiri de bu noktada göze çarpar. Şiirin isminden de anlaşılacağı üzere sonbaharını yaşamakta olan bir şehir söz konusudur:

“Ne yapacaksın plaj yerlerini
Gidelim Kâğıthane'ye sâdabat harabelerine
Şâd etmek için Nedim'in ruhunu
Ağzımızı dayayalım kurumuş çeşmelerine
Sinemaya gidiyorum de annene
Cuma namazına gidelim onun yerine” (Karakoç, 2016, s. 618).

Uyuşmadığı veya uyusmak istemediği kent karşısında geçmişin izlerini arayan bir öznenin isteklerini yansıtmaktadır. Modern yaşam tarzını çağrıştıran “plaj yerleri”ne karşı geçmişi anımsatan ve Osmanlı Edebiyatında sıkça kullanılıp geçmişin izlerini barındıran “Sâdabat”ı tercih eden özne geçmişin ruhunu arar. Sadabat'ın ve yine aynı dizede geçen Kâğıthane'nin sahip olduğu mesire yeri özellikleri göz önünde bulundurulduğunda şairin tabiata yöneldiği gözlemlenebilir. Gerek Divan Edebiyatı'nda gerekse Tanzimat'tan sonra Çamlıca ile birlikte Sadabat, önemli bir tabiat simgesidir. Sadabat ve Kâğıthane gibi iki önemli mesire alanı, kent yaşamı karşısında açık bir sağaltım nesnesi olarak verilen tabiata dönüş simgeleridir.

Öte yandan İstanbul'un güzelliklerinden bahseden en ünlü Divân şairlerinden Nedim'e vurgu yapan şair “kurumuş çeşmeler” vurgusuyla şehrin eski değerlerinin yok oluşuna gizliden sitem eder. Çeşmeleri kurutan şair adeta çeşmeler ile beraber şehrin geçmişini de öznesinin gözünde

kurutmaktadır. Kent yaşamına özgü mekânlardan biri olarak değerlendirilebilecek sinemaya ise “Cuma Namazı” ile karşılık veren şair, şehrin geçmişi ile dinsel kimliği de birleştirerek geleneksel olgularını sürdürme isteğine devam eder. Şiirin sonunda ise İstanbul’un geçmişine duyduğu sevgiyi daha açık bir üslup ile ifade eder:

“İstanbul’un kaybolan geçmiş tarihini tabiatını
Son kez tadalım başlamadan ahiret seferine
Dünyadan daha dünya ahiretten ahiret
Bir kent ki benzer Divân şairi kasidelerine” (Karakoç, 2016, s. 618).

Şehrin geçmiş tarihi ve dokusunun yok olduğunu vurgulayan özne, “son kez tadalım” ifadesiyle geçmiş değerlerin anlamını daha üst boyuta ulaştırmak istemektedir. Şehrin geçmiş değerlerini ve kültürel anlayışlarını koruması gerektiğine inanan sanatçı, “Divân Şiiri kasideleri” alegorisiyle ideal yaşam alanının gücünü geçmişinden ve güzelliklerinden alması gerektiğini savunur. Dolayısıyla geleneksel anlayıştan uzaklaşmış şehir içinde bir uyumsuzluk yaşayan bireyin geçmişini aramasıyla doğan şehir-kent ayrımı noktasındaki temel sorun kendini somut olarak hissettirmektedir.

3.2. Tabuta Sıkıştırılmış Bir Yaşam: Balkon

Sezai Karakoç’un kent uyumsuzluğu çerçevesinde arka planda bir psikoz yöneliminin hissedildiği şiirlerinden birisi de *Balkon* şiiridir. “Balkon, Sezai Karakoç’un eleştiri odağının dışında mesela Fransız şair Baudelaire ve İkinci Yeni şairlerinden İlhan Berk’in aynı kavramsal ölçütteki balkon şiirleri çerçevesinde; söz konusu bağlam açısından dikkate değer bir kaynaklık aykırılışmaya işaret eder” (Yavuz, 2019: 202). Karakoç, *Balkon*’da gelenek ve modernizm ikilemi üzerinden hareket ederek, şiirde arka plana modern mimariyi koymuş, yeni kent düzenin biçimsel yapısına da aykırılışma aracı olarak kullandığı “balkon” üzerinden karşı çıkmıştır. Kent yaşamı doğrultusunda gelişim gösteren binalar, *Balkon* şiirinde eleştiri nesnesine dönüşür. “Bir bina eleştiri nesnesi konumuna getirilirken; çevre, yer ve bina yapım süreci koşulları, mimarın kimliği ve eleştirmenin değer ve normları dikkate alınmalı ve okurda bina eleştiri metnine bu bağlamların farkında olarak yaklaşmalıdır” (Düzenli, 2009, s. 47).

Şiirde kendisini bir eleştirmene dönüştüren Karakoç’un değer normlarıyla yaklaşıldığında geleneksel ve dini bir boyutta şehir arayışı içindeki bireyin, modern mimari nesnesini kullanarak kente ve yeni düzene karşı bir uyumsuzluğu hissedilmektedir. Şiirde bu uyumsuzluğun şair tarafından metafizik unsurlarla donatılarak sergilendiği görülmektedir:

“Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirinde” (Karakoç, 2016, s. 81).

“Balkon” üzerinden ölüm kavramı vurgulanmaktadır. Şiirde ölümün korku uyandırıcı bir şekilde dile getirilmesinden hareketle modern mimariye ve kente karşı çıkış doğrultusunda yaşanan sıkıntının metafizik unsurlarla temellendirildiği aşikârdır. “Balkon, “ölümün cesur körfezidir evlerde.” Ölümse bir yandan yeni, fizik ötesi bir dünyayı kucaklamak, bir yandan da taşıdığı “zaman” çağrışımı yönünden metafizik temelin simgesi olur. Balkonlarsa sanki evlere sokulmuş mezarlardır” (Özdenören, 2016, s. 195). Kent psikozunun yansıtılışında kendine has bir üslup tercih eden şair, yine geleneksellikten modern yaşamın uyumsuzluğuna doğru hareket eden bir durumun varlığından şikâyet eden insanı şiirde kullanır. Eleştiri nesnesi olarak kullandığı “balkon” binanın, bina ise kentin nesnesidir. “Balkon” ile yapılan bu serzenişin temel dayanak noktası modern kent içindeki yeni düzendir. Tam olarak bu noktada oluşan psikozu metafizik bir zeminin üzerine oturtan şairin, gelenek ve geçmişte kalmış değerlerin arayışları içerisine girmekte olduğu görülebilir. Metafizik açıdan derin bir algı biçimi olan ölüm kavramı ile aynı zamanda ontolojik bir kayboluş da şair tarafından hissettirilmektedir.

Balkonları “ölümün cesur körfezi” olarak niteleyen şair için aslında ölen, bütün bir geleneksel dokudur. Kent içindeki evlerin, geleneksel dokuya aykırı yapısı ve insanların tabiatından uzak bir yaşama alıştırması öznenin ruhunda bir gerilim kaynağıdır. “çocukların yüzünde kaybolan gülümseme” ile birlikte geleneksel yaşam biçimi de kaybolacaktır. Bu doğrultuda balkon öznenin gözünde bir “katil” imajına bürünmüş olacağından şair onu “ölümün cesur körfezi” olarak adlandırmış olabilir. Ölüm teması ile psikoz kaynaklı şiirinde metafizik bir sistem oluşturan şairin korkusu yine geleneksel yaşam açısından ontolojik bir ölümdür. Bu açıdan geleneğin merkezi olarak gördüğü İslâm inancı ile hareket eden şair farklı bir biçim oluşturur. “İzleksel bakımdan daha çok İslam mitolojisini kucaklayan Sezai Karakoç şiirinin sağlam bir metafizik zemini vardır. O, şiir dilindeki semboller aracılığıyla geleneği güne ve geleceğe taşımaya çalışır. Böylece şiir coğrafyasında geleneği yeniden biçimlendirir ve yorumlar” (Korkmaz ve Özcan, 2015, s. 292).

Gelenek dışı olarak görüp ötekilerin nesnesi konumuna getirdiği “Balkon”u bir çeşit karşıt metafor olarak kullanan şair, oluşturduğu bu metafizik ortamda İslâmiyet odaklı bir arayış şekillendirmiştir. Neticede ise

şair, “evleri balkonsuz yapan mimarların alınlarından öpmeye” ifadesiyle geleneği güne ve ötesine taşımaya çalışarak ideal bir varlık alanı oluşturmak ister:

“Gelecek zamanda
Ölüleri balkona gömecekler
İnsan rahat edemeyecek
Öldükten sonrada
Bana sormayın böyle nereye
Koşa koşa gidiyorum
Alnından öpmeye gidiyorum
Evleri balkonsuz yapan mimarların” (Karakoç, 2016, s. 81).

Metafizik unsurlarla birlikte “mimar” vurgusu yapılarak eski geleneksel olgulara karşı sevgi ve özlem, uyuşulamayan yeni düzene karşı ise bir endişe ve karşı çıkış vurgulanır. “Şiir metninde “balkon” açar ibaresi, söz konusu moderniteye yönelik bir eleştirinin çözüm önerisi olarak “evleri balkonsuz yapan mimarların” açar dizisinde ifade edilen geleneksel değer dizgesinin bir mimari kaygısı olarak ele alınabilir” (Polat, 2018, s. 255). Bu doğrultuda yaşadığı kaygıyı, modern yaşamın merkezi olan kentin başat unsurlarından binanın parçası olarak kullandığı “balkon” nesnesiyle bir psikoza dönüştüren şair, uyuşamadığı bu yeni nizam karşısında geleneksel anlayışlarından hareketle geçmişe dair birtakım izleri ve kendi kültürünün nesnelerini arar.

Şiirde modern mimari kaygısının temel öznesi “balkon”, yaşanan psikoza paralel olarak, korku verici bir ölümü hatırlatan, evlerin içine yerleştirilmiş mezar olarak sunulan ve bireyi geleneksel evlerden uzaklaştıran bir alegori olarak ele alınmıştır. Bu noktada geleneksel yaşama ait evler ile modern kent yaşamına ait evlerin örtük bir karşılaştırmasını da görebilmek mümkündür. Nitekim geleneksel evlerde bulunan bahçeler, kente ait apartmanlarda aynı özelliklerle bulunmaz. Onların bahçeleri daha çok balkonlardır. İki unsur birbirleriyle karşılaştırıldığında bahçenin toprak üzerine kurulu olduğu ve buna dayalı olarak tabiat ortamına uygun bir kimliğe sahip olduğu görülmektedir. Türk toplum yaşamında da önemli bir değeri olan bahçeler, modern kent içerisinde kendine yer bulmaya zorlanınca yerini balkonlara bırakmıştır. Oysa balkonlar, hiçbir zaman bir bahçe özelliği gösteremez. Tabiattan büyük ölçüde uzaklaşmış bu dar ve yutucu alan özne için bir tabut veya mezardır. Söz konusu mezar en temelde geleneksel yaşamın mezarıdır. Bu metafizik ürperti, öznenin bilincinde yine tabiatın bir sağıltım nesnesi olarak düşünüldüğünü de göstermektedir.

3.3. Dini Bütünlük Karşısında “Kent”

Sezai Karakoç’un kent psikozunu işlediği şiirlerdeki önemli durumlardan biri de insanlar arasında kendini gösteren bir yabancılık ve samimiyet eksikliği ve bu doğrultuda açığa çıkmış bir din-kent uyumsuzluğudur. Geleneksel alanlarda yaşanmayacağını düşündüğü bu problemi uyumsama sorunsalının başat etmenlerinden biri olarak gören şair, yine bu problemin, insanların en yoğun kaynaşma alanlarından biri olarak gördüğü dini bütünlük gösterilen alanlarda dahi varlık gösterdiğini vurgulamak ister. Bu noktada Karakoç’un *Hızır ile Kırk Saat* isimli şiiri ön plana çıkmaktadır. Şiirde din ve kent uyumsuzluğunu da ele alan şair, insanlar arasında yaşanmakta olan bu yabancılık hissiyatının, bağlı olduğu dini geleneklerle ters düşüyor oluşundan dolayı bir kent itirazında daha bulunur:

“İyi bir kentte
Camide namaz kılan
Omuzları birbirine dayalı
İki Müslümanın arasında geçtim fark etmediler” (Karakoç, 2016, s. 180).

Şair olumsuzluklarla dolu bir kent resmetmektedir. Kent yaşamına dini figürler üzerinden karşı çıkan özne, dinî açıdan temel mekânlardan biri olma özelliği taşıyan “cami” gibi bir mekânı ele alırken var olan bir yabancılık ve samimiyetsizlikten yakını. Nitekim camiler, Türk ve İslam şehirlerinde her daim insanları kaynaştıran ve birlikteliği sağlayan mekândır. Kent içinde varlık gösteren yabancılık ve samimiyetsizliğin camilere de sıçramasından yakınan şair, “iki Müslümanın arasından geçtim fark etmediler” sözleriyle insanların ontolojik bir kaybına vurgu yapar. Kent insanı, en yoğun kaynaşma mekânlarından olan camilerde bile cansız varlıklar gibidir. Bu unsurlar yine öznedeki kent psikozunu tetiklemeye devam eder:

“Hutbede imamın sözlerinin arasında tek bir kelime
Karıştırdım tek bir kelime
Birkaç kişi irkildi
Gerisi susadı susadı
Çıkar çıkmaz çeşmelere koştular
Ama su yabancı ve acı geldi” (Karakoç, 2016, s. 180).

Şair kente dair olarak bu alanın yaşantısına ve bu yaşantıyı benimsemiş insanlara karşı çıkışını sürdürmektedir. Modernizmin, gelenekle zıtlaşan yıkıcı etkilerinden doğan modernizm-gelenek çarpışması her iki kavrama ait mekânlara da yansımıştır. Modernizmin mekânı kent, geleneğin mekânlarından olan camileri insan odağında etkiler. Geleneksel şehir

yaşamında insan için camiler ibadetle birlikte sohbet, sıcaklık ve bütünleşme mekânlarıdır. Oysa şiirin öznesine göre kent insanı için camiler aynı özellikleri taşımaz veya taşıyor olsa da kent insanı onunla ilgilenmez. Nitekim kent yabancılaşmanın ve samimiyetsizliğin mekânı haline gelmiş ve bunu insanına bir dayatma olarak enjekte etmiştir. Modern kentlerde bina/apartmanda oturan insanların birbirlerini tanımaması veya birbirlerine yabancı olmasına benzer şekilde, kentlerdeki cami cemaati de birbirini tanımaz. Aynı safta yan yana yer alan bireylerin birbirini tanımaması kentlerin kalabalıklaşmasıyla ilişkili olmakla birlikte, insanların yabancılaşıp samimiyetin ortadan kalkmasına işaret edilmektedir (Kula, 2018, s. 138). Bu noktada bahsi geçen alıntının son dizesinde görüleceği üzere açık bir “yabancı”laşmadan bahsedilebilir. “çıkarcı çıkmaz çeşmelere koşan” insanların içtikleri suyun dahi “yabancı” ve “acı” oluşu net bir uyumsama problemidir. Bu çerçevede ana hatlarıyla geleneksellikten modernizme geçişte ortaya çıkan uyuma problemi mekânsal anlamda özneyi kendi kendine dahi soyutlayan, yabancılaştıran ve yalnızlaştıran boyuta ulaşmış ve Karakoç şiirlerine bu şekilde yansımıştır. Sezai Karakoç şiirlerinde yaşanan psikozun temel dayanak noktası İslam inancı ile şekillenmiş olan yaşam alanlarının, modernleşmenin olumsuz etkileri ile kimliksel bir kayba doğru sürüklenmeleridir. Bu sürüklenişin gelenek bağlarından kopmak istemeyen bireyin üzerinde yarattığı gerilim Karakoç’un şiirinde güçlü bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. “Modernleşmiş Müslümanın ruhundaki gerilimin kaynağı İslam dünyasında boydan boya yayılmasına izin veren tarihsel sürecin sonunda geleneğe bağlılığı ve geleneğin derinliklerindeki kökleri zayıflamış İslam ümmetinin bir bölümü üzerinde modern dünyanın yaptığı güçlü etkidir” (Nasr, 1984, s. 47). İslamîyetten hareketle şiirlerinde dini ve mistik bir boyut yakalayan şair, bahsi geçen gerilimi metafizik zeminin yardımıyla bir gelenek arayışına dönüştürür. Modern etkilerin zararına uğrayan güçlü değerler Sezai Karakoç şiirinde tekrardan getirilmek istenir. Yaşam ve varlık alanı açısından mekânsal bir fonksiyon gösteren kentlere ait birtakım nesneler alegorik bir biçimde eleştirilirken bu yeni yaşam alanından kaynaklanan boşluk kendini gösterir. Bu açıdan geleneksel şehirden kent uyumsuzluğuna doğru bir problemin izdüşümünü ortaya koyan şairin oluşturduğu psikoz, şiirlerinde daha çok mistik, metafizik ve dini bir boyutta işlenerek modernizmin yıkıcı etkilerinden sıyrılmak isteyen insanın gelenek arayışlarını ve geleneği geleceğe taşımak gibi bir amacı vurgular.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Doğu ve Batı medeniyetlerinde doğayla bütünleşik bir durum gösteren şehirler modernizmin doğuşuna kadar geleneksel bir hüviyete sahiptir. Fakat

Batıda Rönesans sonrası yaşanan ilerlemelere dayalı olarak gelişen hareketler sonrasında modernizmin geleneksel yapıya karşı çıkması sonucu hemen her olguda olduğu gibi şehirlerde de bir değişim gözlenir. Bu değişim geleneksel şehri, modern kent haline getirmiştir. Kent, özellikle Batıda gelişen teknoloji ve değişen felsefi ve siyasi düşünce sistemlerinin değişimi sonucunda insanın pragmatist bir yaklaşım sergileyerek doğa karşısında sömürücü bir tutum sergilemesiyle doğa ile bütünleşik durumundan ve geleneksel değerlerinden bağlarını kopartan yeni bir yaşam alanı olarak düşünülebilir. Bu doğrultuda insanın geleneksel düzenin sarsılışı ve bu yeni sahnede ki değerlere adapte olamama problemi doğrultusunda kentin bireyi baskılayan, özgürlüğünü kısıtlayan ve çeşitli sıkıntılar oluşturan bir mekân olarak algılanışı sonucu bireyin zihninde “kent psikozu” gibi sancılı bir durum oluşur. Kent psikozunun Türk şiirinde işleniş tarzı ise Batılılaşma hareketleri sonrasında yaşanan belirli dönüşümler doğrultusunda varlık bulan sıkıntıların mekânı olan kentin ele alınış biçimi ile görülür. Batıya oranla geleneklerine daha bağlı olan ve doğa ile daha çok bütünleşik bir durum arz eden Doğu ve İslam şehirleri, Batılılaşma ve modernizm çalışmaları sonucu kent biçimini almaya başlar. Geleneklerine daha bağlı olan Doğulu insan da Batıya oranlar modern kent içinde daha derin sıkıntılar yaşar. Bu durum da İslami söylem için kent psikozunu doğal bir kaynak haline getirir.

İslami söylem çerçevesinde vücut bulan kent psikozunu, Türk şiirindeki diğer fraksiyonlardaki yansımalarından ayıran en belirgin düzlem, bu yaklaşımın şiire mistik, metafizik ve hatta mitolojik anlam alanları katıyor olmasıdır. Nitekim bu sayede kentlerde sahnelenen modern yaşantıların deforme edici unsurları, daha belirgin bir hâle gelmekte ve böylece İslami söylem şiiri toplumsal bir meseleye dönük olarak metafizik imgeler aracılığıyla estetize edilmiş eleştiriler sunmaktadır. Bu söylem tarzının modern Türk Şiirindeki en önemli temsilcilerinden olan Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç eserlerindeki yansımaları da fikirsel anlamda büyük izdüşümler ortaya koyan şiirlerinde ortaya çıkar. İslami söyleme dönük Türk şiirinde kent psikozu, Necip Fazıl Kısakürek tarafından eleştiri nesnesine dönüştürülen apartman, gökdelen, otel odası gibi kentsel imaj taşıyan imgeler üzerinden açığa çıkmaktadır. Geleneksel ev ve modern ev karşılaştırması yaparak kent hayatına isyan eden Necip Fazıl, kent unsuru olarak gördüğü mekânlar içinde yalnızlık, yabancılaşma ve iç huzursuzluk yaşayan öznelere oluşturarak gelenek bağlılığını ön plana çıkarır ve kent hayatına itiraz eder. Sezai Karakoç ise daha çok İslami gelenek ve anlayış üzerinden vücut bulmuş bir tutum sergileyerek modern hayatın mekânı kent içinde ontolojik olarak değer yitimine uğrayan bireyi yansıtır ve bu doğrultuda kent psikozunu mistik bir anlayışa dönüştürür.

5. SUMMARY

When the distinction between town and urban is evaluated in two separate sections as pre-modernism and post-modernism, “towns” appear as spaces that reflect the traditional framework. In the other period, which can be defined as post-modernism, it is seen that the traditional city mold has changed over time and transformed into the modern “city”. With this change, the town and the city do not create the same feeling for the individual in an intuitive context by going beyond certain traditional patterns. In addition to moving away from nature, the melting of traditional phenomena in the city, which has a more pragmatist identity than the city, prepares the ground for the formation of morally destructive elements. Exactly at this point, the problem of incompatibility with the city emerges in the individual who experiences the distress of moving to urban life. This problem, in the later stages, leads the individual to the phenomenon of psychosis that emerges as a result of the problem of incompatibility. When the psychosis problem in question makes itself felt in the city on a spatial plane, there is a situation in which a phenomenon such as “urban psychosis” exists. In Islamic discourse, which is positioned against modernism, which emphasizes Western life and materialistic ideas, and aims to bring traditional values to the forefront, the city-city conflict is naturally embodied in the defense of the city, whose traditional identity predominates. At this point, poets who envisioned the modern city as the main stage of corruption and decay, as well as the loss of traditional values, defended urban and rural life against the city, and evaluated the city as an inextricable labyrinthine living space. The “urban psychosis” that emerged in this way was caused by an attachment to tradition, and urban objects became objects of criticism one by one. The poems of Necip Fazıl Kısakürek and Sezai Karakoç bear very important traces at this point. In Necip Fazıl's poems, the subject, who is positioned as the representative of the individual who does not want to lose self-control and feels the desire for freedom, experiences a problem of incompatibility with the city, which is this restrictive, oppressive and ontologically distancing space. Although Necip Fazıl does not explicitly use the term “city” in his poems that reflect this incompatibility, he tries to address the discomfort of urban life by imagining phenomena such as “apartment”, “hotel room”, ‘sidewalk’ as urban spaces and symbols, and creates two different perceptions of space through “house”. While the apartment and the house become tools of spatial imagery at this point, elements such as the sidewalk and the hotel room become tools of symbolic imagery. In Sezai Karakoç's poems, it is seen that he embraces the natural texture, culture and traditional ties of cities, while some spiritual wear and tear is felt in the face

of modern urban life. As a result, his urban consciousness is interrupted in terms of reflection on the world of forms in the urban environment. In this study, the poems of these two poets, who are the leading representatives of Islamic discourse in Turkish poetry, are analyzed in line with the urban psychosis.

6. KAYNAKLAR

- Durmuş, M. (2019). *Dedesinin kürkünden çıkıp gaibi kurcalayan şair: Necip Fazıl Kısakürek*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Düzenli, H. İ. (2009). *İdrak ve inşa: Turgut Cansever mimarlığının iki düzlemi*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Karakoç, S. (2016). *Gün doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1999). *Çile*. İstanbul: b. d. Yayınları.
- Korkmaz R. ve Özcan, T. (2015). Cumhuriyet dönemi Türk şiiri. *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000* (Ed: Ramazan Korkmaz). Ankara: Grafiker Yayınları: 237-327.
- Kolcu, A. İ. (2002). *Albatros'un gölgesi Baudelaire'in Türk şiirine tesiri üzerine kısa bir inceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kula, F. (2018). *Mekâna sinen ruh Sezai Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde şehir ve medeniyet*. Ankara: Hece Yayınları.
- Laing, R. D. (2012). *Bölünmüş benlik*. Çev. Ergün Akça. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve mekân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Nasr, S. H. (1984). *İslam ve modern insanın çıkmazı*. (Çev. Ali Ünal). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Oğuzbaşaran, B. (2011). *Necip Fazıl gerçeği*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Özdenören, R. (2016). *Ruhun malzemeleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Polat, A. (2018). *İkinci Yeni Şiirinin felsefi kaynakları*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2016). *Edebiyat üzerine makaleler*. (Haz. Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yavuz, A. (2019). *Türk edebiyatında İslami söylem ve Ali Haydar Haksal*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ilişkilerinin bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederiz.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Dr. Öğr. Üyesi Bilginç EYAN %50, Dr. Öğr. Üyesi Azer YAVUZ % 50.